OLGA ŞIŞCANU-BOZ

Universitatea Pedagogică
de Stat „I. Creangă”
(Chişinău)

CONSIDERENTE PRIVIND CARACTERUL ETEROGEN AL ADVERBULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Abstract

The present article describes the Romanian adverb seen as a heterogeneous system. The author makes some specifications of theoretical level regarding this class of words – a class that is studied insufficiently both in Romanian and foreign linguistics. The author approaches the problem of defining the adverb and, obviously, some semantic and grammatical aspects that determine the heterogeneous character of the adverb.

Limba este „un sistem de sisteme” [6, p. 15] care generează în actul verbal structuri specifice, dar interdependente. Or, specificul unei limbi într-o anumită etapă a dezvoltării se datorează în mare măsură structurii ei gramaticale, care poate fi descrisă mai mult sau mai puțin diferit, în funcție de modul de abordare a faptelor, inclusiv în funcție de concepția şi de metodele cu care se realizează cercetarea.

În limba română numărul interpretărilor ce abordează problematica adverbului sunt relativ puține. Tocmai din aceste considerente în cele ce urmează vom expune semnificațiile acordate noțiunii de adverb, aşa cum apar ele pe parcursul constituirii lingvisticii ca ştiință.

Termenul adverb, provenit din latinescul *adverbium*, ar fi o unitate, respectiv un segment, ce însoțește, de obicei, un verb. În acelaşi timp, toate studiile de gramatică consideră adverbul ca fiind o parte de vorbire distinctă.

În lingvistica română, sunt formulate definiții concrete pentru adverb odată cu inaugurarea lingvisticii descriptive, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, din inițiativa lui Ion Heliade Rădulescu, autorul *Gramaticii româneşti*, apărută la Sibiu, în 1828. Ulterior, metoda descriptivă şi normativă este aplicată de Al. Lambrior în *Gramatica Română*, prelucrată apoi de Gh. Ghibănescu şi H. Tiktin în 1892. În *Probleme ale structurii şi evoluției limbii române* D. Macrea aminteşte schimbările şi tratamentul riguros intervenite în I-a ediție a *Gramaticii Academice* (1954) astfel: „Părțile de vorbire neflexibile (adverbul, prepoziția, conjuncția, interjecția), care în gramaticile din trecut erau tratate sumar, în câteva rânduri, sunt analizate fiecare în mod amplu, corespunzător importanței şi rolului lor în limba noastră. Pentru fiecare dintre aceste părți de vorbire se stabilesc funcțiunile multiple pe care le au în cadrul construcțiilor gramaticale şi se dau indicații normative asupra folosirii şi valorii lor stilistice” [7, p. 213].

BDD-A6934 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:59 UTC)

Credem că nu exagerăm în niciun fel dacă susținem că adverbul este una dintre cele mai controversate părți de vorbire în limba română. Dificultatea soluționării problemei adverbului se evidențiază chiar din start, adică în procesul de definire lingvistică a acestei părți de vorbire. Or, este cazul să amintim că orice definiție a unei anumite părți de vorbire nu include, de regulă, toate caracteristicile pertinente. Preponderența acordată unui anumit criteriu (semantic, sintactic sau morfologic) în procesul de formulare a definiției se află în relație directă, pe de o parte, cu concepția care stă la baza elaborării unei anumite gramatici, iar pe de alta, cu partea de vorbire care urmează să fie definită. Fără a intra în detalii, ținem să menționăm, aplicând criteriul semantic, că în gramaticile tradiționale, de exemplu, acesta are o importanță specială, figurând în definițiile formulate pe primul loc, deşi caracteristicile semantice nu permit o delimitare clară, exactă a părților de vorbire. Tocmai din aceste considerente, studiile de gramatică recente pun accentul, când vine vorba de definirea părților de vorbire (în cazul nostru se are în vedere adverbul), pe particularitățile formale, morfosintactice ale clasei morfologice, fapt ce permite operarea unei delimitări mai riguroase, mai exacte. Mai mult, luându-se în considerare fenomenul flexibilității, definirea adverbului diferă de la gramatică la gramatică, de la autor la autor şi, evident, în funcție de perioada de timp în care a fost elaborată.

Astfel, GLR (1954) defineşte adverbul în mod tradițional în calitate de „parte de vorbire, în general, neflexibilă care arată o caracteristică a unei acțiuni, stări sau însuşiri" [4, p. 285]. Ulterior, definiția adverbului capătă unele precizări suplimentare, susținându-se că adverbul „adaugă o precizare la înțelesul unui verb sau al unui adjectiv şi … serveşte la formarea gradelor de comparație" [1, p. 203].

Impreciziile atestate în definițiile elaborate pentru adverb sunt caracteristice nu numai pentru studiile consacrate limbii române, ci şi pentru unele studii consacrate altor limbi (franceză, italiană, rusă). Prezența ambiguității în procesul de elaborare a definiției adverbului a fost constatată de mai mulți lingvişti, dar acest lucru se întâmplă şi din motivul că în gramatica clasică este evidentă tendința de a include în clasa adverbului moneme care nu puteau fi încadrate în alte părți de vorbire. De aici eterogenitatea pronunțată a clasei morfologice respective, din care motiv constatăm o perpetuare, secole de-a rândul, a unei imagini confuze despre adverb. În constatarea lui Viggo Bröndal (citat după *D. Nica*) se subliniază o abordare superficială încă la grecii antici, care au numit adverbul „cea mai confuză dintre toate clasele de vorbire, clasa cea mai dificilă în procesul de delimitare, şi, eventual, de divizare a ei" [8, p. 74]. Acest mod de tratare a condus la elaborarea unor definiții (constatări) vagi. Astfel, B. Pottier (citat după I. Coteanu) lansează ideea că „au fost puse în gramatici sub rubrica „adverbe" toate cuvintele cu care nu se ştie ce să se facă" [2, p. 269]. Similară este şi concluzia lui Jan Tokanski care susține că „adverbul este un amestec în care e inclus tot ce nu aparține altor părți de vorbire" [ibidem]. Cu alte cuvinte, caracterul eterogen al clasei a fost remarcat de majoritatea lingviştilor. Astfel, pentru franceză, Knut Togeby notează: „Adverbele constituie fără îndoială inventarul cel mai disparat al gramaticii tradiționale" (citat după I. Coteanu [2, p. 270]).

În engleză, adverbele şi construcțiile adverbiale sunt recunoscute ca o categorie de eterogenitate notorie. Din această cauză, este dificil de a fi descrise din punct de vedere gramatical. Tot în această ordine de idei, este concludent faptul că C. Hernandez începe

BDD-A6934 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:59 UTC)

studiul monografic consacrat adverbului în spaniolă cu aceeaşi afirmaţie; „Adverbul este o parte de vorbire foarte eterogenă” [3, p. 1]. Afirmaţii similare atestăm în majoritatea gramaticilor străine şi în studiile consacrate adverbului pentru diferite limbi. În mod similar se pronunţa, de pe poziţiile lingvisticii generale, André Martinet: „Ceea ce numim tradiţional *adverb* comportă unităţi care aparţin unor clase destul de variate. Intră aici mai ales monemele autonome ieri, repede şi sistemele derivate cu acelaşi comportament ca *frăţeşte*, *româneşte*” [3, p. 186].

Lingviştii I. K. Ceaplea, S. Jodlowski, F. Pamer etc. fac constatări privind esenţa gramaticală, semantică şi funcţională a adverbului care au putut determina formularea unor afirmaţii de felul celor ce urmează: „Adverbul este un *amalgam* de cuvinte fără forme precise” [3, p. 8]; adverbul a devenit un *coş de gunoi* pentru cuvinte eliminate din alte părţi de vorbire” [3, p. 100]; „adverbul este ca o *ladă de croitor* în care aruncăm acele cuvinte care ne par că nu aparţin nici unei alte clase” [3, p. 93]. Toate aceste formulări îşi au sorgintea în ceea ce stoicii numeau receptacol universal.

Ţinând seamă de situaţia în cauză, unii specialişti (S. Karcevski, 1936) consideră că adverbul trebuie definit în termeni negativi ca parte de vorbire alcătuită din cuvinte care nu sunt nici substantive, nici adjective, nici verbe etc.

Lăsând la o parte afirmaţiile exagerate, uneori, ale unor lingvişti, mai ales când acestea urmăresc în special efecte expresive, fapt ce rămâne ca adevăr ştiinţific, e că adverbul se prezintă ca o parte de vorbire extrem de eterogenă.

Conform criteriului **semantic**, adverbul exprimă caracteristica unui proces (a unei acţiuni sau a unei stări), circumstanţa în care se produce procesul respectiv: *Atunci izbucneau glasurile tinere într-o revărsare caldă*. *Câinele păşeşte încet după ea*. Aşadar, din punct de vedere semantic, adverbul este o clasă cu un conţinut lexical suficient, o parte de vorbire cu autonomie semantică. În baza criteriului **morfologic**, adverbul se plasează în grupa gramaticală a cuvintelor neflexibile. Totodată, el poate dispune de categoria gramaticală a comparaţiei, ca şi adjectivul (clasă flexibilă), deşi această categorie gramaticală, fiind exprimată cu ajutorul unor mijloace analitice, nu-i influenţează forma. Lipsa mijloacelor sintetice de flexiune determină adverbul să dispună de un caracter indeclinabil sau inconjugabil, iar funcţia sa sintactică de component al grupului verbal face ca acesta să fie inclus în alt grup (în cel verbal) decât adjectivul, care face parte din grupul nominal. Aceste caracteristici morfologice permit adverbului să intre într-un sistem specific de relaţii sintactice. Din perspectivă **sintactică**, adverbul face parte din grupa cuvintelor capabile să îndeplinească diferite funcţii sintactice şi să realizeze diferite combinaţii sintagmatice, fiind disponibil de a intra, pe rând, în relaţie, în cadrul aceluiaşi context, cu un singur termen sau simultan cu doi termeni (numai în cazul adverbelor relative şi nehotărâte cu funcţie de relaţie). El este inclus frecvent atât în categoria cuvintelor dependente, determinate sau subordonate, cât şi în categoria cuvintelor regente, determinante sau a celor independente (mai rar): *Sosesc azi*. *Se află aici*. *A călătorit bine*. Există situaţii în care adverbul cumulează simultan calitatea de element dependent şi pe cea de element regent: *Acolo*, *în sat s-au schimbat multe* (subordonat verbului *s-au schimbat*, cu funcţie de complement circumstanţial de loc şi regent al complementului circumstanţial de loc, de tip apoziţional, *în sat*).

BDD-A6934 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:59 UTC)

Lingvistul ieşean D. Nica prezintă părţile de vorbire ca „nişte câmpuri gramaticale eterogene, dar dintre ele, adverbul se detaşează cu mult prin eterogenitate” [8, p. 279].

Caracterul eterogen al adverbului este determinat de faptul că, pe lângă cuvinte unanim acceptate în această clasă lexico-gramaticală, sunt inserate şi unităţi cu un statut mai mult sau mai puţin controversat în literatura de specialitate.

În concluzie, suntem în drept să susţinem că adverbul este, alături de substantiv, adjectiv şi verb, una din părţile fundamentale de vorbire în gramatica generală.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Ion Coteanu. *Gramatică*. *Stilistică*. *Compoziţie*. – Bucureşti, 1990.
2. Ion Coteanu. *Limba română contemporană*. – Bucureşti, 1991.
3. *Elemente de lingvistică structurală*. – Bucureşti, 1967.
4. *Gramatica limbii române*, vol. I. – Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954.
5. *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*. – Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
6. Dumitru Irimia. *Gramatica limbii române*. – Iaşi, 1997.
7. Dumitru Macrea. *Probleme ale structurii si evoluţiei limbii române*. – Bucureşti, 1982.
8. Dumitru Nica. *Teoria părţilor de vorbire*: *cu aplicare la adverbe*. – Iaşi, 1988.

BDD-A6934 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:45:59 UTC)